

До разової спеціалізованої ради PhD 15514
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
(46027 м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата наук із соціальних комунікацій, доцента,
доцента кафедри журналістики
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
Кушнір Оксани Василівни
на дисертацію **Гороховянко Ірини Степанівни**
«Журнальна періодика Тернопільщини: типологійний і
формально-змістовий аспекти (1991–2022 рр.)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 06 Журналістика за спеціальністю 061 Журналістика

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. У сучасних умовах розвитку українського медіапростору особливого значення набувають дослідження регіональних медіа в контексті національної інформаційно-комунікаційної системи. Саме вони відображають специфіку суспільно-політичних, культурно-мистецьких, духовних та освітніх процесів у локальному вимірі, забезпечують збереження історичної пам'яті та сприяють розвитку громадянського суспільства.

Важливе місце у структурі регіонального медіапростору займає журнальна періодика, яка вирізняється тривалістю функціонування, тематичною різноманітністю, аналітичністю контенту та здатністю акумулювати інтелектуальний потенціал певного регіону. Упродовж періоду незалежності України вона зазнала суттєвих трансформацій, зумовлених демократизацією суспільства, розвитком інформаційних технологій, змінами у системі видавничої діяльності та медіаспоживання. Попри важливість регіональних журнальних видань у контексті українського історико-журналістського процесу, вони до сьогодні не були предметом комплексного журналістскознавчого аналізу.

Відтак, дисертаційна праця І. С. Гороховянко «Журнальна періодика Тернопільщини: типологійний і формально-змістовий аспекти (1991–2022 рр.)» є актуальною у розрізі розвитку журналістикознавства, історії української преси та регіональних медіадосліджень. Наукова розвідка відзначається ґрунтовністю опрацювання значної джерельної бази, належним рівнем теоретичного осмислення проблеми та практичною цінністю одержаних результатів. Дисертантка здійснила масштабне дослідження маловивченого сегмента української регіональної журналістики, поєднавши історичний, типологічний, та формально-змістовий підходи до аналізу журнальних видань. Актуальність дисертації увиразнюється і тим, що авторка розглядає журнальну періодику Тернопільщини не лише як медійне явище, а і як важливий соціокультурний феномен, який відображає суспільні трансформації, процеси державотворення, формування національної ідентичності, розвиток науки, освіти, культури, релігійного та духовного життя, а також громадянської активності регіону. Такий підхід суттєво розширює межі традиційного історико-журналістського аналізу та сприяє глибшому розумінню ролі друкованих медіа в суспільстві.

Зміст дисертації І. С. Гороховянко відповідає предметній області спеціальності 061 Журналістика. Тема дослідження корелює з науковою проблематикою кафедри журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка («Регіональні медіа у контексті викликів часу» (0123U101024)), на якій виконана дисертаційна праця.

Наукова новизна та обґрунтованість отриманих результатів. Дисертаційна праця І. С. Гороховянко містить важливі наукові положення, які характеризуються новизною та теоретичною значущістю, ґрунтуються на фундаментальних журналістикознавчих студіях провідних українських учених. Безперечно новаторською є спроба комплексного аналізу журнальної періодики Тернопільщини у хронологічних межах 1991–2022 рр. Авторкою сформовано репрезентативну емпіричну базу дослідження, яка охоплює 152 журнальні видання різного тематичного та функціонального спрямування.

Такий масштаб опрацьованого матеріалу забезпечує високий рівень достовірності отриманих результатів і дозволяє сформувати цілісне уявлення про розвиток тогочасної журнальної періодики регіону.

Варто виокремити результати, що мають вагому наукову новизну:

- вперше запропоновано й апробовано авторський алгоритм типологічного аналізу регіонального журнального видання, що може бути використаний як методологічна основа для аналогічних досліджень інших регіонів України;

- вперше здійснено типологізацію журнальних видань Тернопільщини, у межах якої систематизовано суспільно-політичні, наукові, науково-популярні, популярні, виробничо-практичні, літературно-художні, релігійні та рекламні журнали, виявлено особливості функціонування кожної з груп, визначено їхні тематичні пріоритети особливості візуально-комунікативного оформлення та місце у структурі регіонального медіапростору;

- заслуговує на увагу запропонована авторкою періодизація розвитку журнальної періодики Тернопільщини упродовж 1991–2022 рр., а також обґрунтування ролі редакторського чинника у виробленні концепції видань різних типологічних груп, формуванні їх тематичної політики та комунікативної стратегії;

- удосконалено підходи до аналізу регіональної періодики в єдності її типологічного та формально-змістового аспектів, а також методику дослідження журнальних видань із урахуванням їх локальної специфіки;

- подальшого розвитку набули наукові погляди на роль журнальної періодики як джерела соціокультурної інформації, а також теоретичні положення щодо функціонування регіональних медіа як складника національного інформаційного простору.

Зазначені елементи наукової новизни є обґрунтованими та мають істотне значення для розвитку галузі знань 061 Журналістика.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх подальшого використання у науково-дослідній, освітньо-методичній та практичній діяльності. Репрезентовані в роботі теоретичні положення, методологічний інструментарій та фактологічна база можуть стати основою для ґрунтовних студій з історії регіональної журналістики, пресознавства, соціальних комунікацій та краєзнавства. Особливе значення має введення до наукового обігу значного масиву маловивчених джерел, що створює підґрунтя для подальших досліджень регіонального медіапростору України. Матеріали дисертації можуть бути корисними в освітньому процесі – при викладанні дисциплін журналістського та редакторсько-видавничого спрямування, а також під час підготовки навчально-методичних матеріалів для здобувачів вищої освіти. Результати наукового пошуку мають цінність для сучасної журналістської та редакційно-видавничої практик, зокрема для вдосконалення концепцій сучасних регіональних журнальних видань різних типів.

Основні положення дисертації відображені у фахових публікаціях авторки та пройшли апробацію на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях. Тематика опублікованих праць відповідає змісту дисертаційної праці та репрезентує її ключові результати (Додаток АА).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація І. С. Гороховянко характеризується чіткою логікою викладу матеріалу, продуманою структурою та змістовною цілісністю, що відповідають поставленій меті і завданням дослідження. Наукова розвідка складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Така побудова дозволила авторці послідовно перейти від теоретико-методологічного осмислення проблеми до аналізу емпіричного матеріалу та узагальнення отриманих результатів. Обсяг опрацьованої джерельної бази охопив 152 журнали Тернопільщини упродовж 1991–2022 рр., що і сформували об'єкт дослідження. Роботу ілюстровано 11 рисунками (діаграмами) в основному тексті та 34 додатками. Загальний обсяг дисертації – 238 аркушів, основний текст складає 162 аркуші.

У *вступі* обґрунтовано вибір теми дисертації та її актуальність, визначено ступінь наукового опрацювання проблеми, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету та завдання роботи, окреслено об'єкт і предмет, методологічну основу та хронологічні межі дослідження. Авторка переконливо аргументує необхідність комплексного вивчення журнальної періодики Тернопільщини як окремого сегмента регіонального медіапростору України з особливими типологічними, змістовими та функціональними характеристиками. Важливими є формулювання наукової новизни та практичного значення отриманих результатів, інформація про апробацію результатів дослідження, його структуру та обсяг, що в комплексі дозволяють сформувати цілісне уявлення про науковий внесок здобувачки.

У *першому розділі* окреслено місце регіональної журнальної періодики у медіапросторі України. Він демонструє належний рівень обізнаності авторки з теоретичними засадами дослідження журнальних видань, ґрунтовні знання основних підходів до трактування понятійно-термінологічного апарату, нормативних документів (ДСТУ 3017:2015) та праць українських дослідників, що дозволило сформувати належне методологічне підґрунтя для подальшого аналізу. Позитивної оцінки заслуговує спроба здобувачки узагальнити підходи до трактування понять «періодичне видання», «періодична преса», «журнал» (с. 23–24), регіональна преса (с. 37), визначити їх сутнісні характеристики та місце в системі соціальних комунікацій, прагнення простежити еволюцію наукових поглядів на розвиток української журнальної періодики, окреслити місце досліджуваного явища в історико-журналістському процесі й теоретичному журналістскознавчому дискурсі. Визначальними у контексті логіки наукового осмислення проблеми є систематизація існуючих типологічних концепцій, узагальнення наукових підходів до класифікації друкованих видань та їх адаптація до специфіки регіональної журнальної періодики. На основі положень ДСТУ 3017:2015, поглядів М Романюка, В. Шевченко, Т. Давидченко, Т. Хітрової та інших

дослідників дисертантка узагальнила основні типології журналів, релевантні для аналізу періодики Тернопільщини. Особливо важливо, що запропонований авторський алгоритм типологічної та формально-змістової характеристики регіонального журналу, який став методологічною основою аналізу видань краю, забезпечив комплексне вивчення журнальної періодики як соціокомунікаційного явища, у якому поєднуються змістові, структурні, функціональні, візуальні й редакторські ознаки.

Другий розділ присвячено дослідженню журнальної періодики Тернопільщини упродовж 1991–2022 рр. у розрізі суспільно-історичних чинників функціонування регіональної преси, періодизації та типологізації журнальних видань краю. Важливим науковим здобутком авторки є комплексний аналіз становлення та розвитку журнальної періодики краю в умовах суспільно-політичних трансформацій незалежної України. Здобувачка переконливо демонструє взаємозв'язок між процесами державотворення, демократизації суспільства, розвитком громадянського сектору, освітньо-наукових інституцій, поліграфічної бази та функціонуванням регіональних журнальних видань. Запропонована авторкою періодизація журнального видавничого процесу Тернопільщини є логічно обґрунтованою, спирається на значний масив емпіричного матеріалу, враховує не лише кількісні показники розвитку видань, але й якісні зміни в їх змісті, функціях та редакційній політиці, що дозволяє простежити основні тенденції розвитку регіонального журнального сегмента протягом трьох десятиліть незалежності України. Представлена на основі аналізу 152 журналів типологія журнальної періодики Тернопільщини за знаковою природою інформації, способом виготовлення, цільовим призначенням, читацькою адресою, мовою, тематикою, жанровою палітрою, редакторським та авторським складом засвідчує розуміння журнальної періодики Тернопільщини 1991–2022 рр. як типологічно розгалуженого і функціонально багатовекторного сегмента регіонального медіапростору України.

У *третьому розділі* дисертації проаналізовано змістові домінанти і композиційно-візуальні параметри різних видів журнальних видань Тернопільщини означеного періоду та роль редакторського колективу у формуванні їх концепції. Науковиця обґрунтовує, що журнальний сектор регіону є внутрішньо диференційованою системою, у межах якої кожен тип видань характеризується тематичною, жанровою, композиційною та візуальною специфікою, обумовленою насамперед цільовим призначенням видань, їхньою читацькою адресою, функціями в регіональному медіапросторі та редакційною політикою. Позитивної оцінки заслуговує змістовий та формальний аналіз окремих типів журналів – суспільно-політичних, наукових, науково-популярних, популярних, літературно-художніх, виробничо-практичних, релігійних та рекламних. Доведено, що редактори та редакційні колеги забезпечували концептуальну цілісність видань, добір тем, формування рубрикаційної моделі, жанрове наповнення, мовностилістичні особливості матеріалів і сталість функціонування, які залежали від типу видання.

Висновки дисертації логічно випливають із проведеного дослідження та повною мірою відображають його результати. Вони чітко сформульовані, логічно побудовані і відповідають поставленим завданням, мають належний рівень достовірності, оскільки базуються на широкій джерельній базі, комплексному використанні загальнонаукових і спеціальних методів дослідження та ґрунтовному аналізі емпіричного матеріалу.

Список використаних джерел є репрезентативним і містить 415 позицій, з яких 263 – сучасні наукові дослідження, класичні праці з журналістики, соціальних комунікацій, історії преси та регіональних медіа, 152 – аналізовані журнальні видання Тернопільщини упродовж 1991–2022 рр.

Додатки презентують матеріали, що унаочнюють окремі положення дослідження: статистично-бібліографічні таблиці (Додатки А–Е), аналітичні таблиці класифікації журналів Тернопільщини (Додатки Є–И), візуальні матеріали (рисунки, обкладинки, макети, сторінки журналів) (Додатки І–Я),

список публікацій автора за темою дисертації (Додаток АА). На особливу увагу заслуговують таблиці (Додатки А–Е), у яких систематизовано журнали Тернопільщини за роками заснування.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій у наукових публікаціях. Основні результати дисертаційного дослідження І. С. Гороховянко пройшли належну апробацію в науковому середовищі:

- обговорення на засіданнях кафедри журналістики ТНПУ упродовж 2022–2026 рр.;
- доповіді на 5 міжнародних та 1 всеукраїнській наукових (науково-практичних) конференціях;
- 3 статті у фахових наукових виданнях України;
- 6 тез у збірниках матеріалів наукових конференцій (Додаток АА).

Наукові публікації містять обґрунтовані результати відповідно до поставлених завдань. Їх кількість та зміст відповідають темі дисертації та вимогам до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

Оцінка рівня виконання наукового завдання та рівня оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Дисертаційна праця І. С. Гороховянко засвідчує належний рівень виконання поставленого наукового завдання, репрезентуючи журнальну періодику краю як важливий інструмент наукової комунікації, культурної активності, громадського діалогу, професійного інформування, духовного виховання, рекламної діяльності та організації дозвілля, що підтверджує її значущість у структурі медіапростору України. Визначену мету дослідження реалізовано повною мірою, отримані результати є логічними, науково обґрунтованими та відповідають предмету й об'єкту дослідження. Рецензована розвідка характеризується композиційною цілісністю, виклад матеріалу – послідовністю та науковою точністю, репрезентативною джерельною базою, що суттєво розширює емпіричну основу сучасних регіональних

медіадосліджень. Аналіз фактичного матеріалу є ґрунтовним, сформульовані висновки – аргументованими й переконливими.

Здобувачка продемонструвала належний рівень володіння методологією наукової діяльності, застосувавши комплекс доцільних і результативних методів дослідження. Поєднання історико-хронологічного, типологічного, описового, порівняльного, структурно-функціонального методів, аналізу й синтезу, контент-аналізу, візуально-комунікативного аналізу дозволило здійснити всебічне вивчення журнальної періодики Тернопільщини 1991–2022 рр. як соціокомунікаційного явища. Позитивної оцінки заслуговує розроблений авторкою алгоритм комплексного аналізу регіонального журнального видання, який поєднує типологічні, змістові, структурні, функціональні та редакційно-видавничі характеристики і може бути використаний у подальших журналістикознавчих дослідженнях.

Загалом дисертація демонструє належний рівень вивчення авторкою обраної проблематики, засвідчує відповідний рівень її фахової компетентності, уміння опрацьовувати наукову літературу та емпіричні джерела, а також здатність здійснювати самостійні наукові узагальнення. Основні положення дослідження добре структуровані, логічно аргументовані, чітко і послідовно викладені. Результати мають значення для подальших регіональних медіадосліджень і для історії української журналістики загалом.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Під час рецензування дисертаційної праці порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації даних, а також текстових запозичень без належного посилання) не виявлено. Наукова розвідка є самостійним дослідженням, усі ідеї та наукові положення, подані в ній, сформульовані автором особисто й отримані у процесі ґрунтовного наукового опрацювання проблеми.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження І. С. Гороховянко, виокремлюємо окремі положення дискусійного характеру:

1. Потребує чіткішого окреслення жанрова палітра журналів у підрозділі 2.3. «Типологія журнальних видань Тернопільщини» (с. 101–103). Під час характеристики жанрової системи в контексті розробленого алгоритму комплексного аналізу журнальної періодики недостатньо враховано широку типологію досліджуваних видань, не завжди простежено розмежування між жанровими особливостями різних типів журналів, подекуди жанровий аналіз зводиться до переліку жанрів, без належного узагальнення їх ролі у структурі конкретного типу видання. Також, простежено термінологічну неточність у межах інформаційних, аналітичних і публіцистичних жанрів журналістики (у віснику «Рада» «домінують аналітичні статті» (с. 101), у часописі «Тернопіль» виділено жанр «аналітичного нарису» (с. 102)) та літературних жанрів (у журналі «Золота пектораль» «розділ «Проза» охоплює оповідання, новели та зразки малої прози» (с. 102)). Це дещо ускладнює цілісне уявлення про жанрову систему журнальної періодики Тернопільщини.

2. Аналіз процесів цифрової трансформації журнальної періодики упродовж 1991–2022 рр. у дисертації представлено як додаткову характеристику видань (підрозділ 2.1, с. 60–61; підрозділ 2.2, с. 76, 78, 81; підрозділ 2.3, с. 85–89, 104, 106–107; підрозділ 3.1, с. 134; підрозділ 3.2, с. 153; висновки, с. 171–172, 175), причому основну увагу зосереджено на наукових журналах (с. 85–87). Зважаючи на суттєвий вплив цифрових технологій на розвиток медіа часів незалежності України, доцільним було б більш детально дослідити процес переходу друкованих видань різних типів до онлайн-середовища, особливості функціонування їх електронних версій, використання ними соціальних мереж та нових форматів комунікації з аудиторією.

3. Запропонована типологія журнальної періодики є переконливою (підрозділ 2.3, с. 81–104), однак окремі видання могли б бути глибше

проаналізовані у межах міждисциплінарних або гібридних моделей (за цільовим призначенням), зокрема, «Тернопіль» (1991), «Бескиди» (2017), «Рада» (2002). Сучасні медіа дедалі частіше поєднують ознаки різних типологічних груп, що потребує додаткового теоретичного осмислення.

Висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та можуть розглядатися як напрями подальших наукових пошуків авторки.

Загальний висновок. Дисертація І. С. Гороховянко «Журнальна періодика Тернопільщини: типологічний і формально-змістовий аспекти (1991–2022 рр.)» є завершеним, самостійним і цілісним науковим дослідженням, виконаним на належному теоретичному, методологічному та джерелознавчому рівнях. За актуальністю теми, рівнем наукової новизни, обґрунтованістю положень і висновків та практичним значенням результатів розвідка відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 та постанови Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44, що дає підстави для присудження Гороховянко Ірині Степанівні наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 061 «Журналістика».

Рецензент:

кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Оксана КУШНІР

